

Význam zahraniční ekonomické migrace na trhu práce v České republice – cizinci versus automatizace a robotizace

Importance of Economic Migration from Abroad at the Labour Market in the Czech Republic – Foreigners versus Automation and Robotization

Mgr. ŠTĚPÁN STRNAD, Ph.D.

Katedra bezpečnostních studií, Fakulta bezpečnostního managementu Policejní akademie České republiky v Praze
Lhotěcká 559/7, 143 00 Praha 4; email: strnad@polac.cz

ABSTRAKT:

Příspěvek se soustředí na analýzu významu zahraničních pracovníků na českém pracovním trhu v kontextu udržitelnosti ekonomické mezinárodní konkurenceschopnosti České republiky v oblasti možného rozvoje prvků průmyslu 4.0. Možnosti a limity automatizace a robotizace jsou vyhodnocovány s důrazem na současný trend nahrazování nedostatku tuzemských pracovních sil ekonomickou zahraniční migrací. Příspěvek se opírá o teorii segmentace trhu, na jejímž podkladu vyhodnocuje strukturu českého pracovního trhu. Analýza probíhá ve třech souvztažných hladinách. Růstu cizinecké populace v České republice s její národností a regionální strukturou. Dále odvětvové analýzy trhu práce s výrazným podílem zahraničních pracovníků. A v bezpečnostních aspektech zaměstnávání cizinců, spolu s novými výzvami rychle se rozvíjejících průmyslových zón.

KLÍČOVÁ SLOVA:

cizinci, robotizace, automatizace, trh práce, migrace, ekonomika, Česká republika

KEYWORDS:

Foreigners, Robotization, Automatization, Labour Market, Migration, Economy, Czech Republic

ÚVOD

V rámci států Evropské unie můžeme dlouhodobě sledovat zesilující poptávku po zahraničních pracovnících, a to vlivem deficitů, které výrazně ovlivňují určité ekonomické segmenty. Jedná se zejména o nízkou porodnost evropských populací, stárnutí obyvatelstva a potřebu zajišťování dostatečného množství zaměstnanců v produktivním věku. Poptávka po zahraniční pracovní síle je vedena také snahou národních zaměstnavatelů snižovat mzdové náklady, a tak zvyšovat svoji konkurenceschopnost nejen na národní, evropské, ale také globální úrovni.¹

Vnitřní mobilita na evropském společném trhu práce sehrává stále silnější úlohu. Přirozeným trendem je ekonomická migrace z méně ekonomicky rozvinutých států EU do ekonomicky silnějších. Sledovat můžeme migrační toky ze Španělska, Polska, Bulharska či Rumunska zejména do skandinávských a západoevropských států. Jedná se o obyvatele s vysokou kvalifikací, kteří svůj vzdělanostní

ABSTRACT:

The article is focusing on an analysis of the importance of foreign workers at the Czech labour market in the context of the international economic competitiveness sustainability in the field of features of 4.0 industry's development. There are analysed possibilities and limits of automatization a robotization with the emphasis on current trend in replacing lack of home ground working forces by economic foreign migration. The article is based on the theory of labour market segmentation, which is a basis for analysing of the Czech labour market's structure. The analysis is pursued in three interconnected levels - in the increasing of foreign population in the Czech Republic with its nationality and regional structure. Further in the branch structure of labour market with significant rate of foreign workers, and in security aspect of foreigners employment along with new challenges for rapid developing industry zones.

kapitál nemohou uplatnit odpovídajícím způsobem v zemi původu. Deficity pracovního trhu jsou v zemích původu řešeny ekonomickou migrací ze států mimo Evropskou unii. Společně s vysoce kvalifikovanou pracovní migrací dochází také k migraci nízkou kvalifikovaných či nekvalifikovaných zaměstnanců, kteří jsou v zemích původu taktéž nahrazováni pracovníky z tzv. třetích zemí.

Můžeme registrovat i zvýšený trend migrujících žen, a to zejména v segmentu nízkou kvalifikovaných prací v oblasti pečovatelských a sociálních služeb hostitelských států (Čížinský, Hradečná 2014: 14). Státy EU se snaží upravovat pracovní legislativu ve vztahu k cizincům ze třetích zemí, kteří v některých státech fakticky začínají v širším měřítku nahrazovat domácí pracovní kapacity. Migrační politika hostitelských států je často ovlivněna přístupem potřebnosti a efektivity zahraniční zaměstnanosti na trhu práce a s tím související ekonomické dynamiky národního hospodářství.

1 Příspěvek vznikl v rámci výzkumného projektu „Transformácia paradigmy manažmentu organizácií v kontexte priemyslu 4.0“. Projekt APVV 2018–2021, Fakulta managementu, Univerzity Komenského v Bratislavě.

Čaněk (2012) hovoří o částečném podřízení migrační politiky hospodářské konkurenceschopnosti státu. Bývají to však zahraniční pracovníci, kteří bývají v období ekonomických recesí a krizí zasaženi na pracovním trhu nejdříve, což vytváří rizika přesunu cizinců do systému neformální ekonomiky, nelegálního pobytu a nezákonných pracovně-právních vztahů.

V České republice dle Petříčka (2019) podnikatelské svazy hledají přes 342 tisíc zaměstnanců, jejichž místa se snaží částečně kompenzovat zahraničními pracovníky. Základní otázkou je, jak čelit tomuto dlouhodobému trendu, kdy se podniky potýkají s nedostatkem domácí pracovní síly? Je cestou důraz na rozvoj parametrů průmyslu 4.0, tedy zvýšení podílu automatizace a robotizace výroby či trvalé využívání zahraniční pracovní síly i v budoucnosti a rozvoj vzdělávacích, rekvalifikačních a integračních programů pro cizince, kteří se již na území hostitelského státu nacházejí a budou více přizpůsobováni aktuálním potřebám pracovního trhu?

Pokud můžeme říci, že státy Evropské unie "soutěží" o kvalifikované zahraniční zaměstnance, stejná poptávka existuje i ve vztahu k méně kvalifikovaným pracovníkům, kteří udržují potřebnou kvalitu hospodářské produkce. S přítomností zahraničních pracovníků v hostitelských státech však vyvstává řada otázek a zejména postoj občanů hostitelského státu, Českou republiku nevyjímaje, je velmi rezervovaný k rozšiřování další ekonomické migrace, případně práv cizinců pracujících na jejich území.

STRUKTURA PRACOVNÍHO TRHU

Pro český zaměstnanecký trh (zvláště jeho vybrané sektory) jsou cizinci nezastupitelným zdrojem pracovní síly. Důvody zaměstnavatelů využívat zahraniční pracovníky jsou vedeny zejména snahou udržovat konkurenceschopnost na mezinárodních trzích ve snaze překonávat nerovnováhu v nabídce a poptávce na pracovním trhu. V rámci globální konkurence můžeme sledovat trend stálého snižování výrobních nákladů, zejména pak nákladů na pracovní sílu. Tím dochází k vytváření portfolia vysoce neatraktivních a neobsazovaných profesí domácí populací, které obsazují zahraniční pracovníci.

Z hlediska odvětvové struktury pracovního trhu byla největší poptávka v roce 2018 zejména ve zpracovatelském průmyslu, ve stavebnictví, ve velkoobchodu a maloobchodu, opravě motorových vozidel a administrativní a podpůrné činnosti. Z hlediska nabídky volných pracovních míst dle struktury zaměstná-

ní jsme mohli v roce 2018 registrovat největší poptávku pro obsluhu strojů a zařízení (montážní dělníky mechanických, elektrických, energetických a elektronických zařízení a ostatních výrobků, pro řidiče nákladních automobilů, tahačů a speciálních vozidel, pro obsluhu vysokozdvíhových a jiných vozíků). Poptávalo se 104 tisíc pracovních pozic, což představovalo meziroční nárůst o 76,6 %. Druhou nejpočetnější poptávanou profesní kupinou byli pomocní a nekvalifikovaní pracovníci. Jednalo se zejména o pracovní místa pro dělníky v oblasti výstavby budov, pomocné pracovníky ve výrobě, uklízeče a pomocníky v hotelích, administrativních, průmyslových a jiných objektech, pro pomocné manipulační pracovníky. Jednalo se o 83 tisíc pracovních míst, což je ve srovnání s předchozím rokem nárůst o 61,5 % (Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR 2019: 29).

Můžeme však registrovat určitý segment pracovního trhu určený vysoce kvalifikovaným cizincům, pracovních míst se specifickými jazykovými a kulturními kompetencemi, která jsou pro domácí pracovníky obtížně dosažitelná (např. v obchodě s partnery z výrazně kulturně odlišných států). "Rozdíl mezi těmito dvěma oblastmi pracovního trhu, které jsou předurčeny pro zahraniční pracovníky, je především v kvalitě pracovních míst, mzdovém ohodnocení, v jistotě a stálosti pracovních míst a v neposlední řadě v sociálním statusu těchto pracovních míst" (Trbola, Rákoczyová 2010: 13).

Ekonomický a sociální vývoj České republiky vyvolává celou řadu otázek směrem k přistěhovalectví, ekonomické migraci, pozvolného, ale setrvalého zvyšování podílu cizinců v populaci, sociální integraci či marginalizaci. Pokud se na konci 90. let počty cizinců s pobytem pohybovaly kolem 200 tisíc, v novém miléniu dochází k pokračujícímu navyšování o 200 tisíc mezi lety 2003 a 2008 a do roku 2018 na nynějších 556 931 osob, které představují 5,3 % celkové populace (Trbola, Rákoczyová 2010: 9, Ministerstvo vnitra ČR 2019a: 3).

Cizinci představují rezervoár levné pracovní síly. Jejich atraktivita ze strany zaměstnavatelů spočívá v ochotě pracovat za nižší mzdy ve srovnání s domácí populací, pracovat přesčas a v nestandardní pracovní dobu. Zvyšující se počty přistěhovalců vystavují českou společnost výzvě vypořádat se s dynamickým nárůstem etnické, národnostní, jazykové a kulturní heterogenity, a to zejména v rozvíjejících se průmyslových regionech, kam směřuje většina zahraniční ekonomické migrace.

Pokud vycházíme z teorie segmentace trhu (Sirovátka 1997: 20), můžeme pracovní místa

v něm rozlišit na dva segmenty – primární a sekundární trh práce, jež se odlišují v kvalitě pracovních míst a pracovních podmínek. Jinými slovy, teorie segmentace popisuje přetrvávající nerovnosti v postavení pracovníků na trhu práce, vyplývající z charakteristicky zmíněných segmentů, které se vzájemně odlišují zejména výší mzdy, stabilitou pracovního místa, možnostmi pracovního postupu, druhem pracovně-právního vztahu či pracovními podmínkami.

Někteří odborníci hovoří o tzv. terciárním sektoru, který je spojován s nárůstem zahraničních nízké kvalifikovaných a nekvalifikovaných pracovníků a obecně rozvojem zahraniční zaměstnanosti (Massey 2005). Pracovní místa tohoto sektoru jsou domácí populací odmítána a obsazována cizinci. Příčina nízké atraktivity profesí tohoto sektoru pro domácí zaměstnance je zejména nízká mzda, fyzická náročnost, neatraktivní pracovní podmínky a nízký sociální status. Tyto aspekty jsou pro domácí zaměstnance natolik důležité, že část z nich dobrovolně setrává v nezaměstnanosti (Trbola, Rákoczyová 2010: 14).

"Vytvoření terciárního sektoru trhu práce umožňují dle Baršové a Barši (2005: 271) životní a pracovní strategie některých cizinců, kteří v zahraničí pracují pouze dočasně. Tito migranti chtějí v zahraničí především vydělat peníze a po určité době se s naspøenými finančními prostředky vrací zpět do země původu. Cizinci, kteří uplatňují tuto strategii dočasné ekonomické migrace, si těžiště sociálního uznání a své identity udržují v zemi původu, a proto jsou ochotni dočasně přijmout nízký sociální status a mizivé šance na vzešstupnou sociální mobilitu v hostitelské zemi. Svou sebeúctu neodvozuji od sociálního postavení v hostitelské zemi, ale od svého postavení v zemi původu, kde se jejich status díky příjmům ze zahraničí zvyšuje" (Trbola, Rákoczyová 2010: 15).

Dle Kellyho (2000) jsou to právě zahraniční pracovníci, kteří představují na sekundárním pracovním trhu vyrovnávací rezervoár flexibility poptávky po pracovní síle. Jedná se o zaměstnance bez trvalého pracovního ukotvení ve smyslu stabilního a dlouhodobého zaměstnání, jejichž pracovní poměr je dočasný, forma zaměstnání nestabilní (např. agenturní zaměstnanci). Rizika související s poklesem poptávky po pracovní síle v období ekonomických recesí tak z velké části zasahují tuto flexibilní část pracovního trhu. Můžeme pozorovat jistý trend, kdy socio-ekonomická úroveň státu původu migranta do jisté míry předurčuje jeho postavení na českém pracovním trhu. Tedy, že pracovníci ze socio-ekonomicky

2 "Ke dni 31. 12. 2018 bylo v ČR k legálnímu pobytu (po dobu delší než 90 dnů) evidováno celkem 566 931 cizinců (meziročně o necelých 8 % více). 290 679 cizinců (51,3 %) na území pobývalo trvale a 276 252 cizinců (48,7 %) přechodně. Největší zastoupení měli státní příslušníci Ukrajiny (131 709), Slovenska (116 817) a Vietnamu (61 143). Celkově převažovali cizinci z třetích zemí (59 %, 334 438 osob), občanů ze zemí EU bylo evidováno celkem 232 493.

Ke dni 31. 12. 2018 bylo úřady práce ČR evidováno v postavení zaměstnanců celkem 568 676 cizinců – z toho 366 624 občanů členských států EU/EHP a Švýcarska včetně jejich rodinných příslušníků a 124 674 cizinců ze třetích zemí, z nichž se ve 77 378 případech jednalo o zahraniční pracovníky, kteří na trh práce vstupují na základě pracovního povolení (zaměstnanecká či modrá karta, povolení k zaměstnání). Ze států mimo EU měli na trh práce tradičně nejvyšší zastoupení státní příslušníci Ukrajiny (121 086), Ruska (14 597) a Vietnamu (12 558). Ze států EU/EHP a Švýcarska byli nejvíce zastoupeni státní příslušníci Slovenska (191 818), Polska (44 896), Rumunska (44 099) a Bulharska (34 543). Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR evidovalo v roce 2018 celkem 89 843 podnikatelů, kteří měli registrováno 118 173 živnostenských oprávnění. Mezi podnikateli – cizinci bylo nejvíce státních příslušníků Ukrajiny (21 881), Vietnamu (21 172) a Slovenska (17 711). Tyto tři státní příslušnosti představují více než dvě třetiny všech podnikatelů – cizinců (Ministerstvo vnitra 2019a: 5).

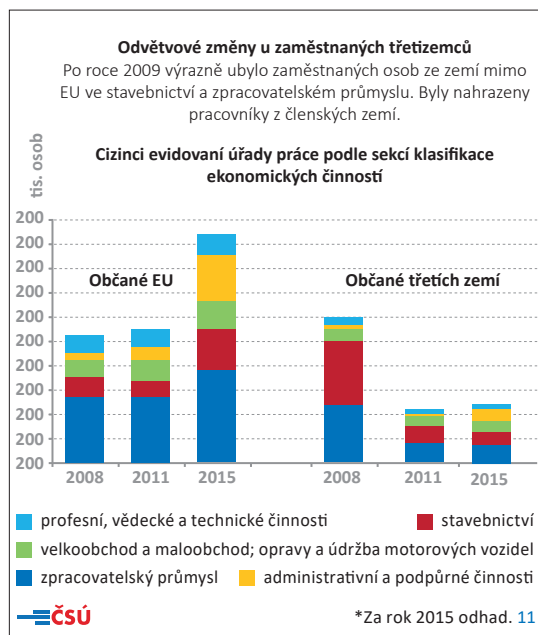
3 Podle studie Institutu plánování a rozvoje hlavního města Prahy (2019: 2) nejméně každý pátý pracovník v Praze je cizinec. V celorepublikovém průměru je to každý desátý zaměstnanec. V rámci celkové počtu pracujících cizinců v ČR pracuje každý třetí v hlavním městě. Pro Prahu tedy znamená zahraniční pracovní síla hlavní zdroj pracovního trhu. Z aktuálního výzkumu Sociologického ústavu Akademie věd (Leontijeva, Mikešová, Tollarová 2018) vyplývá, že v metropoli se nejvíce koncentrují cizinci ze zemí mimo EU, zatímco příhraniční oblasti majoritují Slováci, Poláci či Němci. Víceméně rovnoměrné demografické rozložení vykazují Vietnamci.

Data Českého statistického úřadu (2018: 13) ukazují, že pražské metropoli v rámci cizineckých komunit dominují početně Ukrajinci (48 731), kteří se usazují nejvíce ve Středočeském (18 396) a Jihočeském kraji (10 419).

Občané Slovenska migrují nejvíce opět do české metropole (30 291), ale také do Středočeského (20 060), Jihočeského (12 175) a Moravskoslezského kraje (8 811).

Občané Vietnamu se kromě Prahy (12 611) nejvíce koncentrují v Ústeckém kraji (7 949) a Karlovarském kraji (6 588). Počet ruských státních občanů je dlouhodobě nejvyšší v Praze (22 966). 4 458 je také evidováno ve Středočeském kraji. O početně rovnoměrnějším rozložení cizinců na území republiky můžeme hovořit v případě Němců, jejichž nejvyšší hodnoty zaznamenáváme v Ústeckém kraji (7 620) a v hlavním městě (3 906). Nejvíce občanů Polska pobývá v Moravskoslezském kraji (5 462), následovaném Prahou (3 298). Bulhaři se nejvíce usazují v Praze (4 553), obdobně Rumuni (3 635), které registrujeme také v Plzeňském či Středočeském kraji. Dominantní podíl amerických občanů žijících na území ČR se koncentruje v hlavním městě (6 687). Mongolští občané představují opačný rezidenční trend s nejvyšší koncentrací v krajích – Libereckém (630), Pardubickém (590) a Ústeckém (257) Český statistický úřad 2018: 13–14).

vyspělých států nalézají uplatnění spíše na primárním pracovním trhu, přičemž pracovníci z méně rozvinutých států směřují spíše na sekundární a terciární trh práce (Trbola, Rákoczyová 2010: 21).

Odvětvové změny u zaměstnaných třetízemců. © Chytil 2017: 13.

CIZINCI NA PRACOVNÍM TRHU

S koncem roku 2018 bylo Ministerstvem vnitra ČR (2019a: 3) evidováno 566 931 cizinců s přechodným pobytem delším než 90 dní nebo s trvalým pobytem, což představuje 5,3 % celkové populace. Jedná se o navýšení 0,4 % ve srovnání s rokem 2017 (Evropská migrační síť 2019: 8). Struktura cizinců pobývajících na území ČR je z hlediska státní příslušnosti dlouhodobě stabilní. K třem nejsilnějším cizineckým skupinám patří Ukrajinci, Slováci a Vietnamci. Meziroční nárůst legálně pobývajících cizinců byl nevyšší od roku 2008, o téměř 8 %. Tento výrazný nárůst ekonomické migrace do ČR je spojen s enormní poptávkou českých zaměstnavatelů po zahraničních pracovnících. K 31. 12. 2018 bylo Úřadem práce ČR evidováno 568 676 zahraničních zaměstnanců, což představuje meziroční nárůst o 20,4 %. O výrazném nárůstu ekonomické migrace na český pracovní trh svědčí i skutečnost, že 60 % žádostí o dlouhodobá pobytová oprávnění podávaná na zastupitelských úřadech ČR v roce 2018 byla za účelem výdělečných aktivit. V meziročním srovnání tak došlo k nárůstu o dvě třetiny a účel výdělečných aktivit je již druhým rokem nejčastěji žádaným účelem při příchodu do ČR (Ministerstvo vnitra ČR 2019a: 3).

Strategie migrační politiky České republiky vnímá zvýšenou poptávku po zahraničních pracovnících a snaží se pružně reagovat na potřeby pracovního trhu realizovanými projekty ekonomické migrace, které vybraným cizineckým skupinám umožňují zjednodušený proces podávání a vyřizování žádostí o pobytová oprávnění. Dlouhodobě se jedná o zaměstnance z Ukrajiny, u kterých došlo v roce 2018 k navýšení roční kvóty

(z 9600 na 19600). Dále dochází k rozšiřování okruhu států, jejichž občané se mohou do zvýhodněného režimu pro vysoce kvalifikované zaměstnance zapojit. Jedná se o Indii, Filipíny, Mongolsko a Srbsko² (Ministerstvo vnitra ČR 2019a: 3).

Zvýšený počet zahraniční ekonomické migrace vyžaduje zvýšené požadavky na kapacitní zajištění státních a veřejných orgánů hostitelského státu a také zvýšené požadavky na integrační kapacity na regionální a komunální úrovni. Jinými slovy je nezbytné rozšiřovat potřebnou infrastrukturu v podobě občanské vybavenosti lokalit se zvyšujícím se počtem zahraničních pracovníků. Jedná se zejména o ubytovací kapacity, vzdělávací zařízení, sociální a zdravotní služby, dopravní infrastrukturu či kulturní iniciativy.

Zahraníční zaměstnanost v ČR v roce 2018 – stav k 31. 12. 2018

Stav ke dni 31. prosince 2018		Občané členských států EU/EHP a Švýcarska, včetně jejich rodinných přísl.	Cizinci ze třetích zemí
Vstup na trh práce na základě pracovního povolení	Zaměstnanecká karta	x	45 293
	Povolení k zaměstnání	x	31 495
	Modrá karta	x	590
	Celkem	x	77 378
Volný vstup na trh práce		366 624	124 674
Celkem		366 624	202 052
		568 676	

Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2018. © Ministerstvo vnitra ČR 2019a: 67.

V roce 2018 bylo evidováno celkem 161 582 cizinců v postavení zaměstnanců agentur práce. Z tohoto počtu bylo 100 631 občanů členských států EU/EHP a Švýcarska a 60 951 cizinců ze třetích zemí (Ministerstvo vnitra ČR 2019a: 68).

Přehled cizinců v postavení zaměstnanců agentur práce (kteří byli dočasně přiděleni k výkonu práce u uživatele) ke dni 31. 12. 2018 ve srovnání s rokem 2017

Rok	Občané EU	Cizinci ze třetích zemí*
2017	107 677	35 510
2018	100 631	60 951

Zdroj: MPSV

* Všichni cizinci ze třetích zemí (s volným přístupem na trh práce, pracovním oprávněním, tzn. povolením k zaměstnání, zaměstnaneckou kartou, kartou vnitropodnikově převedeného zaměstnance nebo modrou kartou).

Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2018. © Ministerstvo vnitra ČR 2019a: 68.

Z hlediska územního členění můžeme nejvyšší počet zahraničních zaměstnanců dlouhodobě registrovat v hlavním městě Praze (191 494), dále ve Středočeském kraji (92 120), Jihočeském kraji (59 145) a Plzeňském kraji (54 442)³ (Evropská migrační síť 2019: 37).

Z hlediska účelu pobytu dle pohlaví registrujeme jistě regionální specifika. Zatímco u cizinců-mužů převažují ve všech krajích účely pobytu zaměstnání a podnikání,

u cizinek převažují rodinné důvody. Výjimkou je Pardubický kraj, kde většina cizinek (56, 2 %) pobývá za účelem zaměstnání či podnikání a Jihomoravský kraj, kde třetina (35, 8 %) cizinek pobývá za účelem studia (Český statistický úřad 2018: 14).

S rapidním nárůstem počtu zahraničních pracovníků v České republice v průběhu posledních dvou let dochází k zvyšování pozornosti státu na problematiku bezpečnostních aspektů zaměstnávání cizinců, zejména v oblasti bezpečnostní situace v průmyslových zónách Královéhradeckého a Plzeňského kraje, kde jsme mohli registrovat v souvislosti se zvýšenou cizineckou migrací zvýšenou míru protiprávní činnosti, zejména přestupků (proti veřejnému pořádku, občanskému soužití či majetku) ze strany cizinců, dále zvýšenou míru konfliktů ve vzájemném soužití místních obyvatel s cizinci, přestupky v oblasti dopravy, prostituce a drog⁴. K výraznému zlepšení situace v těchto regionech přispěla v letech 2017 a 2018 realizovaná opatření, která přispěla k opětovnému zvýšení bezpečnosti a veřejného pořádku (Ministerstvo vnitra ČR 2019b: 5).

Vedle problémů v oblasti bezpečnosti se regiony s vysokým podílem zaměstnaných zahraničních pracovníků musejí vypořádávat také s deficitem v oblasti nedostatečné infrastruktury v podobě ubytování, dopravy, zdravotnictví, školství, odpadového hospodářství, trávení volného času a lidských zdrojů. Rápidní zvýšení zahraničních pracovníků v průmyslových lokalitách bylo způsobeno zvýšenou poptávkou výrobních podniků, které "lákaly" nízkou kvalifikované pracovníky ze zahraničí. S jejich příchodem se pojila již zvýšená míra kriminality, nejen ze strany cizinců, ale také ze strany zaměstnavatelů v podobě pracovního vykořisťování, nedodržování hygienických pravidel, porušování daňového řádu, využívání budov k jinému účelu než byly zkolaudovány či falšování cestovních dokladů zemí EU za účelem získání práce v ČR⁵.

V roce 2018 jsme mohli zaznamenat zvýšený počet pravomocných rozhodnutí o správním vyhoštění z důvodu zaměstnání cizince bez oprávnění k pobytu anebo povolení k zaměstnání. Je třeba zdůraznit, že důvod zaměstnání cizince bez oprávnění k pobytu anebo povolení k zaměstnání převažuje nad důvodem tzv. nelegální migrace⁶. Celkem bylo v roce 2018 vydáno 3 495 cizincům rozhodnutí o vyhoštění z důvodu nelegální práce, což představuje meziroční nárůst o 12, 3 %. Nejčastějšími státními občany zajišťovanými v roce 2018 z důvodu výkonu nelegální práce byli Ukrajinci (3 010) a Moldavané (418) (Ministerstvo vnitra ČR 2019b: 55).

Snadnějším procesu začleňování zahraničních pracovníků do prostředí hostitelské společnosti mají napomáhat regionální Centra na podporu integrace cizinců, která poskytují široké spektrum integračních služeb a pomáhají i k vzájemnému poznávání mezi cizinci a majoritou. V roce 2018 bylo nově zřízeno Centrum na podporu integrace cizinců ve Středočeském kraji (s pracovišti v Benešově, Kladně, Kutné Hoře, Mladé Boleslavi a Příbrami), čímž došlo k finálnímu pokrytí integračními centry všech 14 krajů ČR (Správa uprchlických zařízení Ministerstva vnitra 2019).

S efektivnějším procesem začleňování zahraničních pracovníků do společnosti má pomoci i novela zákona o pobytu cizinců, účinná od 31. Července 2019, která zavádí mimo jiné povinnost cizince absolvovat po příjezdu do ČR adaptačně-integrační kurz (Česko 2019: §155b, odst. 2). Dále se institucionálně a legislativně zakotvuje systém sítě integračních center. Cílem novely zákona je seznámit cizince s jejich právy a povinnostmi a posílit jejich samostatnost a nezávislost ve vztahu k zprostředkovatelům jejich pobytu a zaměstnání na území ČR. Měli by získat informace o možnostech využívání pomoci úřadů, integračních center pro cizince a nevládních organizací.

UDRŽITELNOST EKONOMICKÉHO RŮSTU – CIZINCI ČI ROBOTI?

V současné době můžeme registrovat bezpočet analýz věnujících se ekonomické udržitelnosti evropských trhů v závislosti na demografickém trendu evropských populací a roli zahraniční pracovní migrace v oblasti hospodářské udržitelnosti konkurenceschopnosti národních ekonomik. Také Česká republika je vystavena nedostatku kvalifikovaných dělnických profesí v rámci domácí populace, jejichž deficit se zaměstnavatelé pokoušejí vyrovnávat zahraničními pracovníky. O výrazném tempu tohoto růstu nás přesvědčují výše uvedená data zahraniční ekonomické migrace na české území.

Podle některých ekonomů čelí česká ekonomika nedostatku pracovníků ve většině sektorů z důvodu jejího výrazného růstu. Nízká nezaměstnanost tak nemůže podle ekonomů Miroslava Radiměřského nabídnout personální rezervy v domácí populaci a automatizace výroby a přechod k výrobě s vyšší přidanou hodnotou jsou prozatím strategickým cílem obecnějšího charakteru, které s aktuálním nedostatkem pracovní síly nepomohou. Automatizace výroby je ekonomicky výhodná pro podniky od určité velikosti zaměstnanců a objemu výroby. Cestou tedy stále zůstává zjednodušování podmínek přístupu vybraným státním občanům z třetích zemí na český pracovní trh (Macháček 2017).

Ekonom Petr Zahradník v této otázce zdůrazňuje stále se prohlubující nesoulad mezi vysokou poptávkou po pracovní síle napříč odvětvími, vzdělanostními předpoklady a nízkou nabídkou existující v současnosti na trhu práce. Zvyšování mezd zaměstnavateli za účelem zvýšení zaměstnanosti a motivace domácí populace má své limity v hladině zvyšujících se nákladů úměrně plánované podnikatelské expanzi. Druhou možností je "dovoz" pracovní síly ze zahraničí. Dlouhodobým řešením by však měla být systematická práce s domácími nezaměstnanými občany, jejich zapojení do pracovního trhu. To však vyžaduje způsobení vzdělávacího systému a motivačních způsobů a nástrojů systému trhu práce, která doplňují ostatní výše zmíněná opatření ve vhodném poměrovém mixu (Macháček 2017).

Podle ekonomky Heleny Horské se Česká republika ocitla v situaci tzv. extenzivního růstu náročného jak na pracovní sílu, tak na investice. Struktura české ekonomiky je výrazně limitována levnou pracovní silou, na které je ekonomika závislá. Patrné to může být na struktuře

4 "Podle údajů PČR v roce 2018 došlo ve vymezeném území průmyslové zóny Kvasiny ke spáchání 227 trestných činů, z toho 32 (14 %) spáchali cizinci. Oproti roku 2017 došlo k poklesu o 70 (-23,6 %) trestných činů, a to i u cizinců o 21 (-39,6 %) trestných činů. V průběhu roku 2018 počet přestupků evidovaných PČR oproti roku 2017 klesl o 14,9 % (-392) na 2 233 přestupků. Cizinci spáchali celkem 412 přestupků, což tvořilo 18,4 % z celkového množství přestupků. V roce 2017 bylo zastoupení cizinců na spáchaných přestupcích 25 % (658 spáchaných přestupků). Nejvíce zastoupení jsou přestupky v oblasti BESIP (1 894). Dále poklesl počet přestupků v kategorii majetkové z 215 na 174. Výrazně klesl počet přestupků na úseku pobytu cizinců ze 172 přestupků v roce 2017 na 73 přestupků v roce 2018. Nejvíce klesl počet přestupků Alkoholu/toxi, z toho 2017 zjištěno 194 přestupků, v roce 2018 jich bylo 73. V průmyslových zónách Plzeňského kraje v lokalitě Borská pole bylo spácháno celkem 1 336 přestupků (-1 193) a z toho bylo 169 (-132) spácháno cizinci, trestných činů bylo spácháno 397 (-6), z tohoto jich bylo 62 (-6) spácháno cizinci. V centru Plzně bylo spácháno celkem 257 přestupků (-195), z tohoto cizinci 47 (-28), a 119 trestných činů (-21), z tohoto cizinci 13 (+1). Z uvedených údajů je tedy patrné, že bezpečnostní situací v průmyslových zónách na Plzeňsku se podařilo v trestní rovině stabilizovat a přestupkově rovině výrazně zlepšit.

V průmyslové zóně Mladá Boleslav v roce 2018 došlo ke spáchání celkem 1 256 (+60) trestných činů, z tohoto cizinci 179 (+79). Počet přestupků v roce 2018 byl 4 952 (-600), z tohoto spáchaných cizinci 958 (+338) (Ministerstvo vnitra ČR 2019b: 59-60).

5 K hojně využívanému nástroji českých zaměstnavatelů a zejména pracovních agentur k obcházení českého vízového systému patří polská víza typu "D", která jsou vydávána polskými úřady převážně ukrajinskými občany, kteří jsou poté vysláni polskou firmou na české území. Jedná se však o fiktivní vyslání (Ministerstvo vnitra ČR 2019b: 59).

6 V roce 2018 bylo zjištěno celkem 4 992 osob při nelegální migraci na území ČR. Z tohoto celkového počtu však 4 653 osob (93, 2 %) bylo odhaleno při nelegální pobytu a 339 (6, 8 %) osob zjištěno při nelegální migraci přes vnější schengenskou hranici ČR (Ministerstvo vnitra ČR 2019b: 55).

7 K pokračujícím a nově zahájeným projektům v roce 2018 patřily následující (Evropská migrační síť 2019: 39–45): **Fast Track: Zrychlená procedura pro vnitropodnikové převádění a lokalizované zaměstnance a statutární orgány zahraničních investorů.** Cílovou skupinu tvoří relokovaní zaměstnanci nebo cizinci v postavení statutárních orgánů nadnárodních společností s etablovanými pobočkami v ČR. V roce 2018 projekt využilo celkem 170 pracovníků ze třetích zemí, zejména specialistů a vedoucích pracovníků z oblasti průmyslu, vývoje informačních technologií či služeb. Nejvyšší počet uchazečů byl z Indie (76), Spojených států amerických (12) a Japonska (10).

Projekt Welcome Package pro investory. Cílovou skupinu tvoří relokovaní zaměstnanci nebo cizinci v postavení statutárních orgánů nadnárodních společností s nově založenými pobočkami v ČR. V roce 2018 bylo do projektu zařazeno celkem 82 žádosti (57 uchazečů a 25 rodinných příslušníků), zejména řídících pracovníků a specialistů. **Zvláštní postupy pro vysoce kvalifikované zaměstnance z Ukrajiny a Indie, tzv. Projekt Ukrajina a Indie.** Projekt je určen pro tuzemské zaměstnavatele, kteří dlouhodobě nemohou obsadit volné pracovní místo vysoce kvalifikovaným specialistou z řad občanů ČR, resp. EU. Cílem projektu je dosažení časových úspor při přijímání a vyřizování žádostí o zaměstnanecké a modré karty pro specialisty z Ukrajiny a Indie, kteří budou na území ČR vykonávat vysoce kvalifikovanou práci v oblasti výroby, služeb nebo ve veřejném sektoru. Projekt zvláštní postupy pro vysoce kvalifikované zaměstnance z Ukrajiny a Indie umožní jednodušší vstup až 500 vysoce kvalifikovaných státních občanů Ukrajiny a až 500 vysoce kvalifikovaných státních občanů Indie na území ČR za rok. Celkem bylo v roce 2018 do Pilotního projektu zařazeno 63 společností působících v ČR a 461 uchazečů o zaměstnání z Ukrajiny, rozšíření Pilotního projektu o Indii využilo 8 tuzemských společností a 49 uchazečů z Indie. Největší zájem byl o IT profese (vyvojáči softwaru, programátoři a IT specialisté, atd.).

Režim zvláštního zacházení pro kvalifikované zaměstnance z Ukrajiny, tzv. Režim Ukrajina. Režim Ukrajina je určen pro tuzemské zaměstnavatele, kteří dlouhodobě nemohou obsadit volné pracovní místo středně či méně kvalifikovaným pracovníkem z řad občanů ČR, resp. EU. Cílem projektu je dosažení časových úspor při přijímání a vyřizování žádostí o zaměstnanecké karty pro pracovníky z Ukrajiny, kteří budou na území ČR vykonávat středně či méně kvalifikovanou práci v oblasti výroby, služeb nebo ve veřejném sektoru. O zařazení konkrétního zaměstnavatele do režimu Ukrajina rozhodovali garanti (tj. Hospodářská komora ČR, CechInvest, Svaz průmyslu a dopravy ČR, Konfederace zaměstnavatelských a podnikatelských svazů ČR, Asociace malých a středních podniků a živnostníků ČR, Agrární komora ČR a Potravinářská komora ČR), kteří by měli u každého jednotlivě posuzovat potřebnost zařazení. Celkem bylo v roce 2018 do Režimu Ukrajina zařazeno 25 228 uchazečů od 862 společností.

Zvláštní postupy pro pracovníky do zemědělství a potravinářství z Ukrajiny. Projekt je obdobou Režimu Ukrajina, ale je zaměřen na užší skupinu zaměstnavatelů a mohou do něj být zařazeni i nekvalifikovaní pracovníci. Na základě kúrovocvé kalamity v ČR byl v průběhu roku 2018 projekt upraven. Jeho roční kvóta činí 500 žadatelů o zaměstnaneckou kartu a 1 500 žadatelů o vízum k pobytu nad 90 dnů za účelem sezónního zaměstnání. V roce 2018 využito projekt celkem 323 pracovníků, kteří požádali o zaměstnaneckou kartu.

Režim Ostatní státy. Schválen usnesením vlády ČR č. 79 dne 31. ledna 2018, samotná realizace začala 11. dubna 2018, a to pro Filipíny a Mon-golsko. Dne 22. června 2018 byl tento Režim na základě usnesení vlády č. 416 rozšířen o Srbsko. Režim je obdobou Režimu Ukrajina. Roční kvóta činí 1 000 osob z Filipín, 1 000 osob z Mongolska a 2 000 osob ze Srbska. V roce 2018 bylo do Režimu ostatní státy zařazeno od 30 společností 934 uchazečů z Mongolska, od 19 společností 304 uchazečů z Filipín a od 26 společností 430 uchazečů ze Srbska.

Zácvik. Projekt je určen pro cizince ze třetích zemí, kteří jsou vysíláni zahraničními zaměstnavateli k českým právníkům (typicky výrobním společnostem), popř. fyzickým osobám s cílem zvyšování dovedností a kvalifikace pro účely dalšího zaměstnání těchto cizinců u jejich zahraničních zaměstnavatelů, s tím, že jejich zácvik může trvat nejvýše 6 měsíců. Ide o jediný projekt přímo zakotvený v legislativě. V roce 2018 bylo do projektu Zácvik zařazeno 875 uchazečů. Nejvyšší počet uchazečů byl z Moldavska (72), Brazílie (46) a Ukrajiny (40).

Zjednodušení vstupu a pobytu hospodářsky významných partnerů. Smyslem projektu je nabídnout exibilitu v rychlosti a způsobu přijetí žádosti o krátkodobé či dlouhodobé vízum a jejich vyřízení. Projekt je realizován pouze pro žadatele z těchto států: Ažerbájdžán, Čína, Indie, Japonsko, J. Korea, Kanada, Katar, Kazachstán, Kuvajit, Omán, Rusko, Saúdská Arábie, SAE, Spojené státy americké, Turecko a Tchaj-wan. V individuálních a odůvodněných případech to však mohou být i další země.

nabízených pracovních míst, kdy 85 % všech neob-sazených míst je určeno pro zaměstnance s žádnou či nízkou kvalifikací. Podle ekonomky patří Česká republika mezi tzv. levné ekonomiky, závislé na levné pracovní síle. I přes vyšší míru zahraničních investic oproti sousedním státům, převažuje výroba s nízkou přidanou hodnotou a výroba náročná na pracovní sílu. Nárůst hospodářské produkce tak vyžaduje další zaměstnance. Dlouhodobým řešením není neustálé zvyšování zahraničních zaměstnanců. Nedostatek “levné” pracovní síly je dle ekonomky možné řešit robotizací, moderními technologiemi a novými typy služeb v duchu novém průmyslové revoluce 4. 0. “Rutinní a těžké práce za nás obstarají roboti. Mnohé činnosti časem zvládne i umělá inteligence. Levných rukou bude potřeba stále méně a méně, naopak bude potřeba více odborníků a specialistů atd. Proto musíme investovat – nejen do dopravní infrastruktury, do strojů, robotů a moderních technologií, ale hlavně do lidí. A jsme u dalšího problému, tedy u kvality vzdělávání, u schopnosti českého školství připravit absolventy na nové potřeby budoucího trhu práce a systému celoživotního vzdělávání” (Macháček 2017).

Ze Strategie migrační politiky České republiky vyplývá zájem státu na podpoře legální ekonomické migrace, „která je pro stát a jeho občany přínosná tak, aby Česká republika mohla pružně reagovat na potřeby svého pracovního trhu i reflektovat dlouhodobé potřeby státu“ (Ministerstvo vnitra ČR 2015: 2). V současné době můžeme registrovat tedy spíše důraz na podporu a rozšiřování projektů v oblasti ekonomické migrace⁷. Ty jsou od roku 2012 vytvářeny a realizovány v rámci meziřesortní spolupráce ústředních orgánů státní správy. Cílem projektů ekonomické migrace je zefektivnění migrační procedury cestou zjednodušení procesu podávání a vyřizování žádostí cizinců o pobytová oprávnění nebo povolení k zaměstnání. Cizince a tuzemské subjekty, které na jejich příchodu mají zájem (zaměstnavatelé, obchodní korporace, školy), zařazuje do projektu jeho gestor (ústřední orgán státní správy) nebo pověřený garant (podnikatelská reprezentace) za stanovených podmínek (Evropská migrační síť 2019: 39).

Jak jsme naznačili výše, vzhledem k stávajícímu charakteru české ekonomiky, závislé na levné práci, řeší robotizace nedostatek pracovních kapacit jen částečně, byť můžeme pozorovat u českých průmyslových podniků snahu o nahrazování chybějících pracovních pozic automatizovanými a robotizovanými systémy. Podle ředitele strojírenského koncernu ZKL Jiřího Prášila “větší robotizace a digitalizace by vyřešila současný problém průmyslových firem jen do jisté míry. Plnou robotizaci lze nasadit jen do velkosériových programů, nejčastěji v automobilovém průmyslu”. Nástup Průmyslu 4. 0

povede k redukci zájmu o dělníky. Naopak větší nouze bude o programátory CNC strojů a postupá-ře se znalostí virtuální simulace technologického postupu” (Businessinfo.cz 2019). Stále budou existovat pozice, ve kterých je velmi obtížné nahradit člověka robotem. Můžeme sledovat trend, kdy se poptávka firem přesouvá k jiným skupinám zaměstnanců (programátoři CNC strojů, inženýři organizující výrobu a obecně pracovníci zvyšující si digitální gramotnost).

Jiří Holoubek, prezident Elektrotechnické asociace České republiky uvádí některé druhy pracovních pozic, které mohou být v budoucnosti robotizací transformovány: “rutinní a stereotypně vykonávané činnosti, soustavně se opakující administrativní práce nebo i úklidové práce mohou být roboty vykonávány. Vzhledem k tomu, že se jedná ve valné většině o pracovní pozice, o které není mezi lidmi zájem, může být robotizace těchto činností pro podniky řešením deficitu pracovní síly” (Businessinfo.cz 2019). Ředitel Českého institutu informatiky, robotiky a kybernetiky ČVUT Ondřej Velek spatřuje efektivní řešení, “pokud firma investuje do automatizace výroby, může například deset současných manuálních operátorů nahradit pěti kooperativními roboty. Pak bude stačit pouze jeden operátor pohybující se mezi roboty k dosažení stejného množství produktu” (Businessinfo.cz 2019).

Podle zprávy HSB Global Research (2018: 16) *Svět v roce 2030*, která predikuje ekonomický vývoj v 75 zemích v dlouhodobém horizontu, je Česká republika v oblasti robotizace hodnocena nad světovým průměrem. Na 100 tisíc zaměstnanců zde připadá 101 robotů, zatímco průměr se pohybuje okolo 70. Studie upozorňuje na zvýšenou potřebu České republiky nahrazovat populační deficit produktivního segmentu pracovního trhu v budoucnosti automatizací a robotizací. Světovým lídrem tohoto trendu je Jižní Korea, vykazující nejvyšší míru automatizace ve výrobním sektoru (631 robotů na 100 tisíc zaměstnanců).

Přes predikovaný nadprůměrný sociální pokrok a kvalitu života v České republice, upozorňuje zpráva HSB Global Research (2018: 8–9) na rizika konkurenceschopnosti v podobě nízké porodnosti (1, 6 dítěte na matku), což způsobí úbytek celkové populace v produktivním věku o 1, 5 % a úbytek celkové populace o cca 100 tisíc obyvatel. Vyšší ekonomický růstový potenciál a konkurenceschopnost vůči rozvinutým trhům je predikována rozvojem státům s vysokou mírou populačního růstu (Čína, Indie, Bangladéš, Filipíny, Pákistán, Vietnam či Malajsie).

“Podle analýzy Úřadu vlády ČR by digitalizace měla do patnácti let vytvořit asi 300 tisíc pracovních míst, ale současně zlikvidovat 700 tisíc starých. Čistý úbytek tedy představuje 400 tisíc příležitostí k výdělku. Problémy budou mít dělníci

pracující s kovem – těch má ubýt přes 40 tisíc. Nebo sekretářky, prodavačky či pojišťováci a řidiči. Obávat se naopak nemusí experti na zpracování dat, vývojáři internetových aplikací, lékaři či ošetrovatelky v domovech důchodců” (Pravec 2017).

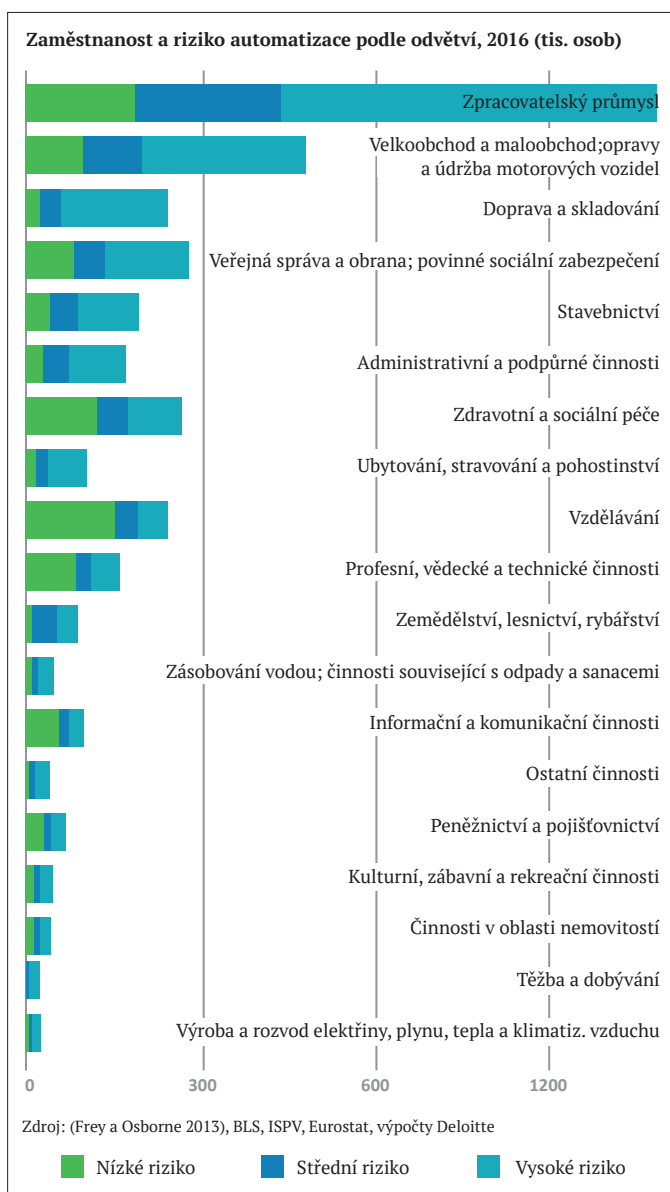
Jinými slovy digitalizace bude v České republice zodpovědná za zhruba třetinu zaniklých míst a osminu nově vzniklých pracovních míst. Rizika automatizace trhu práce se dle analýzy Oddělení strategie a trendů Úřadu vlády ČR (2015: 1–4) dají dělit do tří aspektů. Prvním je současná profesní struktura ČR, kterou automatizace zasáhne více či méně. Druhým aspektem, ovlivňujícím ekonomickou dynamiku, je ekonomická a kapitálová struktura české ekonomiky, která podmiňuje schopnost vytvářet a spravovat fyzický kapitál (nahrazující zaniklá pracovní místa). A třetím aspektem je míra hospodářského vývoje a urbanizace. Poměr nově vzniklých pracovních míst k zaniklým pracovním místům je odhadován v poměru 2 : 5. “Digitalizace bude mít pozitivní dopad spíše na hospodářsky vyspělé regiony. Rizika se budou realizovat spíše v chudších regionech” (Úřad vlády ČR 2015: 4).

Predikce dopadů automatizace a robotizace v České republice společnosti Deloitte (2018: 3) přisuzují strojovému učení, umělé inteligenci a robotice významné pozice v oblasti vlivu na českou ekonomiku. Moderní technologie mohou podpořit ekonomický růst, růst mezd, výnosnost kapitálu a další charakteristiky ekonomiky. Moderní technologie však zásadním způsobem ovlivní trh práce. Vysokému riziku automatizace bude vystavena více než polovina zaměstnanců. Tato skutečnost si vyžádá silnou flexibilitu pracovních sil a ochotu k rekvalifikaci. Vzhledem ke struktuře české zaměstnanosti se odhaduje potenciál pro automatizaci 51 % pracovních míst. Nicméně v krátkodobém horizontu by nemělo docházet k výraznému zvýšení míry nezaměstnanosti vlivem automatizace, pokud budou pracovní trhy dostatečně flexibilní a zaměstnanci ochotni se přizpůsobit. V dlouhodobém horizontu budou zaniklá místa kompenzována nově vzniklými, jednak v nových technologických oborech, a také ve zbytku ekonomiky, jako důsledek rostoucí produktivity, příjmů a poptávky. Automatizace a robotizace se nejprogresivněji projeví zejména v zemědělství, stavebnictví a zpracovatelském průmyslu.

Nejnižší míře ohrožení automatizací jsou vystaveni specialisté, zkonodárci a řídicí pracovníci. Naopak vysoká míra rizika ohrožení automatizací směřuje ke skupině zaměstnanců obsluhujících stroje a zařízení, montérům, úředníkům, pracovníkům služeb a prodeje. Míra rizika u technických a odborných pracovníků je vcelku rovnoměrně rozdělena a nelze jednoznačně určit, do které kategorie spadají. Řemeslníci a opraváři jsou vystaveni spíše vyššímu riziku automatizace a kvalifikovaní pracovníci v zemědělství, lesnictví a rybářství spadají do kategorie střední míry ohrožení. Pomocní a nekvalifikovaní pracovníci se nacházejí na pomezí střední a vysoké míry rizika (Deloitte 2018: 20).

Z celkového hlediska počtu pracovních míst v české ekonomice, je výše zmíněných 51 % pracovních míst vystaveno vysoké míře rizika automatizace, 21 % střední míře a 28 % nízké míře. Do první kategorie pracovních odvětví patří doprava a skladování, těžba a dobývání, ubytování, stravování a pohostinství, zpracovatelský průmysl a velkoobchod a maloobchod. Do druhé kategorie patří spíše nízkou kvalifikovaní a nekvalifikovaní pracovníci zemědělství, lesnictví a rybářství. Do třetí kategorie spadají odvětví vzdělávání, informační a komunikační činnosti, profesní, vědecké a technické činnosti, peněžnictví a pojišťovnictví, zdravotní a sociální péče (Deloitte 2018: 21).

Následující graf ilustruje jednotlivá odvětví podle absolutního počtu pracovníků s vysokým rizikem automatizace (Deloitte 2018: 22).

Automatizace práce v ČR. Proč se (ne)bát robotů. © Deloitte 2018: 22.

Automatizace některých odvětví nemusí být v konečném důsledku zásadní pro ekonomiku jako celek. Příkladem může být těžba a dobývání s velkým podílem zaměstnaných ohrožených automatizací. Nicméně vzhledem k tomu, že se toto odvětví podílí na celkové zaměstnanosti méně jak 1 %, tak jeho relativní dopad na pracovní trh není vysoký. Naпротив tomu automatizace ve zpracovatelském průmyslu, velkoobchodu a maloobchodu, dopravě a skladování bude nejvíce ovlivňovat dynamiku na českém pracovním trhu, kde se tato odvětví dohromady podílejí na vytváření 38 % HDP České republiky (Deloitte 2018: 22). Z hlediska regionálních dopadů s ohledem na strukturu pracovního trhu patří Ústecký a Karlovarský kraj k lokalitám s nejvyšší mírou rizika automatizace pracovních míst. Opakem je tomu v hlavním městě Praze a Středočeském kraji (Úřad vlády ČR 2015: 12).

“Automatizace postihuje především rutinní manuální práci a čím dál tím více se bude týkat také rutinní kognitivní práce. Tento proces bude snižovat podíl pracovních sil s průměrnou či podprůměrnou mzdou a zvyšovat tak průměrnou mzdu pro zaměstnance, jejichž práce nebude strojově automatizovaná. Tedy mzdu těch zaměstnanců, kteří jsou k automatizujícímu kapitálu spíše komplementem než substitutem” (Deloitte 2018: 33).

Dvacet profesí s největším indexem ohrožení digitalizací

ISCO-3 Kód	Název profese	Index ohrožení digitalizací
431	Úředníci pro zpracování číselných údajů	0,98
411	Všeobecní administrativní pracovníci	0,98
832	Řidiči motocyklů a automobilů (kromě nákladních)	0,98
523	Pokladníci a prodáváči vstupenek a jízdenek	0,97
621	Kvalifikovaní pracovníci v lesnictví a příbuzných oblastech	0,97
722	Kováři, nástrojaři a příbuzní pracovníci	0,97
441	Ostatní úředníci	0,96
412	Sekretáři (všeobecní)	0,96
834	Obsluha pojízdných zařízení	0,96
612	Chovatelé zvířat pro trh	0,95
921	Pomocní pracovníci v zemědělství, lesnictví a rybářství	0,95
811	Obsluha zařízení na těžbu a zpracování nerostných surovin	0,94
814	Obsluha strojů na výrobu a zpracování výrobků z pryže, plastu a papíru	0,94
432	Úředníci v logistice	0,94
821	Montážní dělníci výrobků a zařízení	0,93
816	Obsluha strojů na výrobu potravin a příbuzných výrobků	0,93
961	Pracovníci s odpady	0,93
421	Pokladníci ve finančních institucích, bookmakeři, půjčovatelé peněz, inkasisté pohledávek a pracovníci v příbuzných oborech	0,93
831	Strojvedoucí a pracovníci zabezpečující sestavování a jízdu vlaků	0,92
818	Ostatní obsluha stacionárních strojů a zařízení	0,92

© Úřad vlády České republiky 2015: 9.

Dvacet profesí s nejnižším indexem ohrožení digitalizací

ISCO-3 Kód	Název profese	Index ohrožení digitalizací
142	Řídící pracovníci v maloobchodě a velkoobchodě	0,000
221	Lékaři (kromě zubních lékařů)	0,001
222	Všeobecné sestry a porodní asistentky se specializací	0,002
134	Řídící pracovníci v oblasti vzdělávání, zdravotnictví, v sociálních a jiných oblastech	0,002
122	Řídící pracovníci v oblasti obchodu, marketingu, výzkumu, vývoje, reklamy a styku s veřejností	0,005
231	Učitelé na vysokých a vyšších odborných školách	0,008
133	Řídící pracovníci v oblasti informačních a komunikačních technologií	0,008
141	Řídící pracovníci v oblasti ubytovacích a stravovacích služeb	0,010
131	Řídící pracovníci v zemědělství, lesnictví, rybářství a v blasti životního prostředí	0,011
226	Ostatní specialisté v oblasti zdravotnictví	0,011
215	Specialisté v oblasti elektrotechniky, elektroniky a elektronických komunikací	0,015
252	Specialisté v oblasti databází a počítačových sítí	0,021
143	Ostatní řídící pracovníci	0,021
312	Mistři a příbuzní pracovníci v oblasti těžby, výroby a stavebnictví	0,022
214	Specialisté ve výrobě, stavebnictví a příbuzných oborech	0,044
111	Zákonodárci a nejvyšší úředníci veřejné správy, politických a zájmových organizací	0,048
213	Specialisté v biologických a příbuzných oborech	0,050
263	Specialisté v oblasti sociální, církevní a v příbuzných oblastech	0,054
132	Řídící pracovníci v průmyslové výrobě, těžbě, stavebnictví, dopravě a v příbuzných oborech	0,054
242	Specialisté v oblasti strategie a personálního řízení	0,056
264	Spisovatelé, novináři a jazykovědci	0,058

© Úřad vlády České republiky 2015: 10.

ZÁVĚR

Rezervovaně či přímo odmítavě se staví vůči „dovozu levné pracovní síly“ nejen odborové organizace, ale také některá ministerstva a odbory. Připomínají trend, kterým jsou stíženi například v časech ekonomické recese právě zahraniční pracovníci. V období průběhu ekonomické krize jsou to právě oni, kteří jsou mezi prvními propouštěnými. Lucie Trlifajová z Multikulturního centra Praha upozorňuje na skutečnost, že „cizinci pracující na nízko kvalifikovaných pozicích jsou první, kteří ztrácejí práci v době ekonomického poklesu. Zároveň vzhledem k vazbám, které si v zemi utvoří, a často díky velmi špatné ekonomické situaci v zemi původu nemají ani při ztrátě zaměstnání motivaci se vrátit (...) Pokud by se státní politiky měnily podle aktuální ekonomické poptávky, jako tomu bylo doposud, v dlouhodobém horizontu hrozí, že zde vytvoříme nové skupiny marginalizovaných obyvatel“ (Schroth 2016). Zůstává však otázkou, jak se Česká republika bude vyrovnávat do budoucna s demografickými trendy, především s problematikou stárnutí populace a úbytkem osob v produktivním věku, pokud hodlá udržet svou hospodářskou konkurenceschopnost a prosperitu. V současnosti tak můžeme pozorovat diskusi jak na odborné, tak politické úrovni o strategickém směřování české ekonomiky k možnému využití automatizace a robotizace v oblasti deficitu pracovních sil ve vybraných odvětvích.

Postavení zahraničních zaměstnanců na trhu práce je ovlivňováno několika základními faktory. Jedná se zejména o dynamiku globalizačních ekonomických procesů, modernizaci výrobních procedur a postupů a v neposlední řadě vývoj průmyslové výroby (automatizace a robotizace), resp. přechod k postindustriální ekonomice. V dnešním tolik skloňovaném tzv. průmyslu 4.0 narůstá poptávka po odbornících informačních a vývojových technologiích a služeb. Stále však v České republice pozorujeme silnou poptávku po kvalifikovaných řemeslnících, dělnících a nekvalifikovaných pracovnících, která je dána nedostatkem domácí nabídky, tedy nízkým počtem domácích zaměstnanců s potřebnou kvalifikací či nízkou atraktivitou řemeslnických a dělnických profesí pro domácí populaci.

Jednoznačné odpovědi na stávající výzvy dynamiky pracovního trhu je obtížné nabízet. Jisté však je, že bude muset dojít k přizpůsobení vzdělávacího systému a motivačních způsobů na trhu práce, které doplní výše zmíněné možnosti stimulace pracovní síly v české ekonomice, včetně profesního a rekvalifikačního vzdělávání, zejména směrem k tuzemským nezaměstnaným a cizincům v kombinaci s prvky automatizace a robotizace.

LITERATURA

- Baršová, A., Barša, P. (2005). Přistěhovalectví a liberální stát: Imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku. Brno: Masarykova univerzita.
- Businessinfo.cz (2019). Roboti vyřeší nedostatek pracovníků jen částečně. 17. 4. Dostupné na <https://www.businessinfo.cz/cs/clanky/roboti-vyresi-nedostatek-pracovniku-jen-castecne-122795.html>
- Čaněk, M. (2012). Když chybí politický zájem o rovnoprávné postavení pracovních migrantů a migrantek. Přístupy odborů a inspekce práce v České republice. Migraceonline.cz. Dostupné na <https://migraceonline.cz/cz/e-knihovna/kdyz-chybi-politicky-zajem-o-rovnopravne-postaveni-pracovnich-migrantu-a-migrantek-pristupy-odboru-a-inspekce-prace-v-ceske>
- Česko (2019). Zákon č. 176/2019 Sb. Zákon, kterým se mění zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony. Dostupné na <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2019-176>
- Český statistický úřad (2018). Život cizinců v ČR. 2018. Dostupné na <https://www.czso.cz/csu/czso/zivot-cizincu-v-cr-2018>
- Čížinský P., Hradečná P. (eds.) (2014). Zahraniční zaměstnanci na trhu práce v ČR a ve vybraných zemích EU. Sdružení pro integraci a migraci Organizace pro pomoc uprchlíkům Multikulturní centrum Praha. Dostupné na https://aa.ecn.cz/img_upload/224c0704b7b7746e8a07df9a8b20c098/simi-zamestnanci-cz-nahled.pdf
- Deloitte (2018). Automatizace práce v ČR. Proč se (ne)bát robotů. Dostupné na <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/cz/Documents/strategy-operations/Automatizace-prace-v-CR.pdf>
- Evropská migrační síť (2019). EMN Výroční zpráva o politice v oblasti azylu a migrace. Česká republika. Dostupné na https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/06b_czech_arm_part2_final_cz.pdf
- HSB Global Research (2018). The World in 2030. Our long-term projections for 75 countries. Dostupné na <https://enterprise.press/wp-content/uploads/2018/10/HSBC-The-World-in-2030-Report.pdf>
- Chytil, D. (2017). Kolik u nás pracuje cizinců. Tisková konference 12. 1. Český statistický úřad. Dostupné na <https://www.slideshare.net/statistickyurad/s-cizinci-2017>
- Institutu plánování a rozvoje hlavního města Prahy (2019). Cizinci jako zdroj pracovní síly pro Prahu. Dostupné na http://www.ippraha.cz/uploads/assets/dokumenty/ssp/analzy/Obyvatelstvo/analzy_cizinci_2.pdf
- Kelly, C.B. (2000). Demography and International Migration. In: Brettell, C. B., Hollifield, J. F. (eds.), Migration theory: talking across disciplines. New York: Routledge.
- Leontiyeva, Y., Mikešová, R., Tollarová, B. (2018). Pražané s cizím pasem. Výsledky výzkumu cizinců a cizinek ze zemí mimo EU žijících v české metropoli. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR. Dostupné na https://www.soc.cas.cz/sites/default/files/publikace/leontiyeva-mikesova-tollarova-prazane_s_cizim_pasem-vysledky_vyzkumu_cizincu_a_cizinek_ze_zemi_mimo_eu_zijicich_v_ceske_metropoli_0.pdf
- Macháček, J. (2017). Nemáme-li dělníky, pomozme si migranty. Česká pozice/ Lidovky.cz. 26. 1. Dostupné na http://ceskapozice.lidovky.cz/debata-jana-machacka-nemame-li-delniky-pomozme-si-migranty.A170126_103930_machackova-debata_houd
- Massey, D. S. (2005). Worlds in motion: understanding international migration at the end of the millennium. Oxford: Clarendon Press.
- Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky (2019). Analýza vývoje zaměstnanosti a nezaměstnanosti v roce 2018. Dostupné na <https://www.mpsv.cz/documents/20142/848077/anal2018.pdf/760053b9-9f64-b616-5453-2447ee935b7e>
- Ministerstvo vnitra ČR (2019a). Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2018. Dostupné na <https://www.mvcr.cz/migrace/clanek/vyrocnii-zpravy-o-situaci-v-oblasti-migrace-a-integrace.aspx>
- Ministerstvo vnitra ČR (2019b). Zpráva o situaci v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku na území České republiky v roce 2018. Dostupné na <https://www.mvcr.cz/clanek/zprava-o-situaci-v-oblasti-vnitri-bezpecnosti-a-verejného-poradku-na-uzemi-ceske-republiky-v-roce-2016.aspx>
- Ministerstvo vnitra ČR (2015). Strategie migrační politiky ČR. Informační servis, Zpravodajství. Dostupné na <http://www.mvcr.cz/clanek/strategie-migracni-politiky-cr.aspx>
- Petříček, M. (2019). Nechceme, aby cizinci brali víc, říká průzkum. Jako pracovníci ale nevdají. iDNES.cz/Zpravodajství. 5. 8. Dostupné na https://www.idnes.cz/ekonomika/domaci/cizinci-zamestnavani-ukrajinci-penize.A190804_191522_ekonomika_bur
- Pravec, J. (2017). Připravte své děti na dobu, kdy práce kvůli robotům nebude. Budoucnost je i v řemesle. Ekonom, 3. 5. Dostupné na <https://ekonom.ihned.cz/c1-65716160-prace-nebude>
- Sirovátka, T. (1997). Marginalizace na pracovním trhu; příčiny diskvalifikace a selhávání pracovní síly. Brno: Masarykova univerzita.
- Schroth, J. (2016). Obejde se česká ekonomika bez práce cizinců? Blog HateFree. Dostupné na <http://www.hatefree.cz/blo/analzy/1695-prace-cizinci>
- Správa uprchlických zařízení Ministerstva vnitra (2019). Středočeský kraj získává nástroj pro úspěšnou integraci cizinců. Dostupné na <http://www.suz.cz/stredocesky-kraj-ziskava-nastroj-pro-uspesnou-integraci-cizincu/>
- Trbola, R., Rákoczyová (eds.) (2010). Vybrané aspekty života cizinců v České republice. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v.v.i. Dostupné na https://www.cizinci.cz/documents/551336/568661/Vybrane_aspekty.pdf/8c1a7675-1b71-7711-8056-59ea6df95ed2
- Úřad vlády ČR (2015). Dopady digitalizace na trh práce v ČR a EU. Oddělení strategie a trendů. Dostupné na <https://www.vlada.cz/assets/europejske-zalezitosti/analzy-EU/Dopady-digitalizace-na-trh-prace-CR-a-EU.pdf>